

DEDE KORKUT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research
28. Sayı/Issue Ağustos/August 2022
Samsun-Türkiye/ Turkey www.dedekorkutdergisi.com

DOI: <http://dx.doi.org/10.25068/dedekorkut494>

Kitap Değerlendirme/ Book Review

Isparta Merkez İlçe Ağızları

Yıldız, Osman (2021) *Isparta Merkez İlçe Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. 584 s. ISBN: 978-975-17-4910-9

Selenay Koşumcu*

Sorumlu Yazar Corresponding Author

* Dr.

El-Farabi Kazak Milli Üniversitesi,

Almatı/Kazakistan

Elmek: selenayksmc@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/>

Makale Geçmişi Article History

Geliş Tarihi: 10.06.2022

Kabul Tarihi: 26.07.2022

E-yayın Tarihi: 25.08.2022

Ağız araştırmaları, dilin önemli inceleme alanlarından biridir. Anadolu ağızları üzerine yapılmış çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Karahan (1996), konuyla ilgili çalışmasında Türkiye Türkçesi ağızlarının Türkiye siyasi sınırları esas alınarak *Batı Grubu*, *Doğu Grubu* ve *Kuzeydoğu Grubu* olmak üzere üç ana ağız grubuna ve her biri çeşitli alt gruplara ayrıldığını belirtmektedir. Bu yazıda ele aldığımız eserin inceleme alanını Türkiye Türkçesinin Anadolu kolunun Batı grubunun I. alt grubu olarak gösterilen Isparta ağızı oluşturmaktadır.

Atıf/Citation:

Koşumcu, S. (2022). Isparta Merkez İlçe Ağızları. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, (28), s. 132-135.

Isparta ağızı üzerine hazırlanan çalışmalar arasında, bölgenin ağız malzemesi ile fonetik, morfolojik, semantik ve gramatikal tespitler ortaya koyan makaleler, tezler ve kitaplar mevcuttur. Nazik Erik tarafından hazırlanan *Anadolu Ağızları: Isparta (1941)* adlı mezuniyet tezi, Ahmet Caferoğlu'nun *Isparta Vilayeti Ağızı, Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme I (1994)*, Ali Şavklı'nın *Isparta Ağzında Ayrılma Hal Eki ve İşlevleri (2013)*, Osman Yıldız'ın *Isparta Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar (2007)* adlı makaleleri ve Salâhaddin Erkap tarafından hazırlanan *Gül Dili, Isparta Ağızı (1999)* adlı kitap bu çalışmalardan bazılarıdır. Halkbilim alanında da Isparta üzerine çok sayıda çalışma yapılmış olup Nilay Yaylağan tarafından hazırlanan *Isparta'nın Eğirdir, Senirkent ve Atabey İlçelerinin Ağız Özelliklerinin Tespiti ve Türkçe Eğitimi Bakımından Önemi (2010)* adlı tez örneğinde olduğu gibi bölge ile ilgili farklı çalışmaların da olduğu görülmektedir. Bu eserlerin yanı sıra söz konusu çalışmaların künyelerine de Yıldız tarafından hazırlanan bu eserin kaynakça kısmından ulaşmak mümkündür.

Eski Anadolu Türkçesi ve Tarihi Türk Lehçeleriyle ilgili nitelikli çalışmalarıyla tanınan Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Osman Yıldız, çalışma sahası olarak fonetik ve morfolojik özelliklerine aşina olduğu görev yeri olan Isparta ilini seçmiş, bölge üzerinde derleme çalışmaları yapmıştır. Yazarın konuyla ilgili olarak 2002 yılında Fakülte Kitabevi yayımları arasında basılmış *Isparta Merkez Ağızı (İnceleme-Metinler-Sözlük)* adlı bir eseri vardır ve Isparta merkez ilçedeki mahallelerden derlenmiş metinleri içerir. Ancak *Isparta Merkez İlçe Ağızları* çalışması, bu yayının devamı veya detaylandırılmış şekli olmayıp eserden tamamen bağımsızdır. Alan araştırmacılarının başvuru kaynaklarından biri olacak olan bu çalışmada belli başlı fonetik ve gramatikal özelliklere farklı bakış açıları getirilerek eserden istifade edilmesini kolaylaştırmak için gramatikal dizin eklenerek zenginleştirilmiş ve 2021 yılında Türk Dil Kurumu yayınları tarafından basılmıştır.

Metin İncelemesi, yörenin ağız özelliklerinin en iyi yansıtıldığına inanılan, özenle seçilmiş 60 metinden oluşmaktadır. Metinler, Isparta merkez ilçeye bağlı beldelerden, eski yerleşim bölgeleri olan köy ve mahallelerden derlenmiştir. Daha önce yayımlanan *Isparta Merkez Ağızı (İnceleme-Metinler-Sözlük)* (Fakülte Kitabevi, 2002) kitabındaki metinler bu çalışmaya dahil edilmemiştir. Klasik yöntemle kulağa dayalı olarak yazıya geçirilen metinlerde:

- Yöre ve yöreye yerleşmiş boy, oymak ve cemaatlerin tarihi
- Yörenin ismi ve yöredeki lakaplar; yöredeki günlük işler (pekmez, aşure, nokul, ceviz helvası tarifleri, ekmek, peynir ve yoğurt yapımı vb.)
- Yöredeki meslekler (halıcılık, gül yetiştiriciliği, devecilik, esnafılık vb.)
- Yöredeki gelenek ve görenekler (kız isteme, düğün adetleri, hamam vb.)
- Yöredeki oyunlar; bayramlar, bayram hazırlıkları; hayat hikayeleri
- Anılar
- Türbeler
- Yöredeki sözlü kültür (efsane, mâni, türkü vb.)
- Seçme ifadeler
- Çeşitli sohbet konuları

yer almaktadır.

Yazar, kitabın ön sözünde çalışmanın bölümleri hakkında bilgi vermektedir. Buna göre kitap *Giriş, Dil İncelemesi, Metinler ve Gramatikal Dizin* olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır.

Derlenen dil malzemesinin çözümlenmesinde Türk Dil Kurumunca tavsiye edilen “Ağız Araştırmalarında Kullanılacak Fonetik Transkripsiyon İşaretleri” (Ercilasun, 1999: 43-61) çeviri yazı sistemi esas alınmıştır.

Giriş bölümünde, Isparta tarihi, ağız özelliklerini şekillendiren etnik yapı ve yörenin fiziki coğrafyası hakkında genel bilgiler verilmiştir. Ağız özelliklerini etkileyen tarihî olaylar anlatılarak bu bölgede yaşayan boyların adları verilmiş, Isparta ve çevresine yerleşen en büyük Türk boyunun Oğuz boyu olduğu belirtilmiştir.

Dil İncelemesi bölümünde, derlenen metinlerden hareketle Isparta merkez ilçe ağızlarının ses ve şekil bilgisi özellikleri ele alınmıştır. Bu bölüm, çalışmanın asıl amacı olması bakımından en detaylı kısımdır. Bölge ağızlarında kullanılan sesler; ses uyumları, tarihî süreç içerisinde sözcüklerde görülen ses olayları; derlenen metinlerde geçen sözcük türleri, türetim ve işletim eklerinin işlevleri de dikkate alınarak bütün yönleriyle incelenmiştir. Bu bölümde elde edilen verilere ait değerlendirmeler, incelemenin *Sonuç* bölümünde *Isparta Merkez İlçe Ağızlarının Ortak Karakteristik Özellikleri ve Isparta Merkez İlçe Ağız Bölgeleri* olmak üzere iki başlıkta yer almıştır. *Sonuç* bölümünün ardından Isparta'nın merkez ilçe ağızlarını gösteren bir harita da okuyucunun dikkatine sunulmuş ve çalışmadan kullanılan derleme metinler verilmiştir.

Gramatikal Dizin bölümünde, madde başlarının belirlenmesinde izlenen yol ve uygulanmasındaki titizlik bu çalışmadan istifade etmek isteyenlere zengin bir başvuru kaynağı olma niteliği kazandırmıştır. Sözlüksel değeri olan tüm sözcükler alfabetik sırayla ve gramatikal unsurlara göre dizilmiştir. Birden çok anlamı bulunan sözcüklerin anlamlarına sırasıyla (1.,2., vb.) yer verilmiştir. Birleşik isimler, birleşik fiiller, kalıp sözler ve ikilemeler, bu yapıları oluşturan her unsur ayrı ayrı da olmak üzere madde işaretleri ile belirtilmiştir. Madde başları belirlenirken sözcük kök ve tabanlarının işletim eklerinden ayrılabilir olmasına dikkat edilmiştir. Çok şekilli sözcükler ayrı madde başlarında verilerek şekiller arasında göndermeler yapılmıştır.

Kök ve tabanların tanınmasına engel teşkil etmeyen ve fonetik değeri olmayan küçük farklılıklar sözcüğün asıl şeklinin altında parantez içinde gösterilmiştir. Örneğin eveli: evveli, eskiden. *krş. eveli, ävëliK, ävveli* sözcüğünün farklı kullanımına madde başının altında *e.(eveli) / è.(èveli) / ä.(äveli)* şeklinde yer verilmiştir.

Ses olayları sonucu kök ve tabanların tanınmasına engel olabilecek şekiller madde başı yapılmıştır: *âç* “ağaç”, *de* “değil” vb. Çok şekilli kelimelerin bir kısmının yalın şekilleri tespit edilebilirken bazı şekillerde kök veya tabanların işletim eklerinden ayrılması mümkün olmadığı için göndermeler çekimli şekiller üzerinden yapılmıştır: *şür-*: çift sürmek. *krş. çivot, çivot;* *geslim*: gençliğim. *krş. gençlik, geşlik vb.*

Dört bölümden oluşan *Isparta Merkez İlçe Ağızları* adlı çalışma hem fonetik hem de morfolojik açıdan geçmişteki ve günümüzdeki Isparta ağız özelliklerini, söz varlığını ve kültürel unsurlarını bir arada toplamış olması bakımından zengin bir içeriğe sahiptir. Hacmi ve içeriği de göz önüne alındığında Isparta merkez ilçe ağızları üzerinde hazırlanmış kapsamlı en kapsamlı eserdir. Türkoloji'ye ve alanda çalışacak araştırmacılara yararlı olmasını dileyerek emeği geçen Prof. Dr. Osman Yıldız'a teşekkürü borç biliriz.

Kaynakça

Ercilasun, A. B. (1999). Ağız araştırmalarında kullanılacak transkripsiyon işaretleri. *Ağız Araştırmaları Bilgi şöleni* içinde (s.43-49). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Karahan, L. (1996). *Anadolu Ağızları Sınıflandırılması*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yıldız, O. (2002). *Isparta Merkez Ağızı*. Isparta: Fakülte Kitabevi.

Yıldız, O. (2021). *Isparta Merkez İlçe Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.